

Mot ökad internationalisering av kinesisk forskning: Drivkrafter och begränsningar

Under 2024 aviserade Kina flera åtgärder för att förbättra samarbetet mellan kinesiska och utländska forskare. Bland annat vill man att kinesiska lärosäten ska bli bättre på att hantera internationella samarbeten. Andra aspekter handlar om att uppmuntra fler gemensamma utbildningsprogram och förenkla för utländsk högkvalificerad arbetskraft att bosätta sig i Kina. Vad kan dessa ambitioner innebära för svenska lärosäten och forskare?

I juni hölls den Nationella konferensen för vetenskap och teknologi i Peking, där Kinas högste ledare Xi Jinping (习近平) betonade Kinas mål att bli ett ["starkt forsknings- och teknikland"](#) (科技强国) till år 2035. Xi framhöll vikten av öppet internationellt samarbete som nödvändigt för att lösa globala utmaningar och för att undvika diskriminering av forskare. Han [underströk](#) att "ju mer komplex den internationella kontexten blir, desto mer måste vi öppna våra hjärtan och våra dörrar". I kontrast till detta uttalande menar flera västländer att det snarare finns ett behov av att se över hur öppet samarbetet med Kina kan vara, i vad som beskrivs som en geopolitiskt komplicerad tid.

Samtidigt finns flera indikationer på att dörren till kinesisk forskning inte är så öppen som Xi vill låta påskina. Samarbeten har länge hämmats av [strikt reglerad tillgång till data](#) i Kina, och på senare år har tillgången till [kinesiska databaser kringskurits](#) ytterligare för utländska forskare. Ny kinesisk lagstiftning som [reglerar möjligheterna till dataöverföring](#) över nationsgränser skapar osäkerhet som försvårar internationella forskningssamarbeten. Kinesiska myndigheter har vidtagit åtgärder för att försäkra utländska forskare om [särskilda undantag](#) för akademiskt samarbete, men stor osäkerhet råder ännu. Framför allt är det fortfarande [otydligt hur nyckelbegrepp](#) som "viktiga data" och "nödvändiga dataöverföringar" ska definieras. Den redan svaga akademiska friheten i Kina är också på tillbakagång, med [ökande inflytande från partikommittéer](#) i universitetsledning.

Åtgärder för att öka internationaliseringen

I kommunikén från det tredje plenumet för [partiets centralkommitté](#) i juli 2024 ges en del detaljer kring ambitionen att stärka utbytet med omvärlden. Bland annat ska kinesiska lärosäten och forskningsinstitut [utbyten med experter i utlandet](#) förbättras. Kina vill också uppmuntra internationella forskningsorganisationer att etablera sig i Kina, framför allt genom möjligheter att [öppna campus och gemensamma program](#) i samarbete med kinesiska partners.

Under [2010-talet](#) öppnade många amerikanska universitet filialer i Kina för att tillgodose efterfrågan från kinesiska studenter, men den trenden verkar ha avstannat.

När Kinas utbildningsministerium i våras offentliggjorde sin lista över nyligen godkända gemensamma utbildningsprogram mellan kinesiska och utländska universitet var antalet bara ett halvt dussin vilket var klart [färre än förväntat](#). Bland dem som fick godkänt fanns fler inom naturvetenskap och teknik och färre inom konst och design. Även för de kinesiska lärosätenas egna utbildningsprogram gäller nu att dessa tydligare ska knytas till [nationella strategier](#) samt bättre matcha luckor på arbetsmarknaden, vilket gör att program bland annat inom konstnärliga ämnen stryks. En [ny lag om akademiska examina](#) som väntas träda i kraft i januari 2025 kan enligt bedömare dock underlätta för internationella samarbeten. Lagen ger kinesiska lärosäten större frihet att utforma program tillsammans med utländska partners och gör det kinesiska utbildningsutbudet mer anpassat till globala standarder.

Förenklingar för utländska forskare

Enligt centralkommitténs [kommuniké](#) ska mekanismerna för att locka internationella talanger förbättras, och ett särskilt system för högkvalificerad arbetskraft ska undersökas. Kinas nationella immigrationsmyndighet har uppgett att man nu [håller på att titta på](#) hur ett sådant system kan se ut.

I South China Morning Post intervjuas en [utländsk forskare baserad i Kina](#) som skulle välkomna en motsvarighet till det amerikanska gröna kortet för att slippa behöva förnya sitt arbetstillstånd och uppehållstillstånd regelbundet. Utländska forskare i Kina har även rapporterat om andra svårigheter, bland annat försenade löneutbetalningar, krav på tillstånd för att lämna landet, problem att överföra pengar till utlandet och bristfällig transparens i kommunikationen med kinesiska myndigheter. Enligt China-Britain Business Council behöver [dessa problem först lösas](#) innan man kan inrätta en ny immigrationskanal. Utbildningskonsultföretaget Sunrise ser dock positivt på de föreslagna förändringarna och menar att de skulle kunna minska kostnader och [administration med visumansökningar](#) och stärka arbetstagaren gentemot sin arbetsgivare, vilket skulle minska problemen med sena löneutbetalningar och svårigheter att byta jobb.

En ledare i tidskriften The Economist argumenterar för att det är [mer effektivt att ta bort hinder](#) än att skapa särskilt förmånliga villkor för vissa yrkesgrupper, om man vill attrahera fler utländska talanger. En utmaning med tidigare förmånliga visumåtgärder för högutbildad utländsk arbetskraft har varit att [få individer har varit tillräckligt kvalificerade för att söka](#) och att juniora forskare med stor potential missgynnats.

Fler återvändande kinesiska studenter och forskare

Enligt Kinas utbildningsministerium [återvänder mer än 80 procent av kinesiska studenter](#) utomlands till Kina efter avslutade studier. Detta gäller även studenter och unga forskare inom naturvetenskapliga och tekniska ämnen, en grupp som [tidigare ofta stannade kvar utomlands](#). Totalt har andelen återvändande studenter [ökat från drygt 30 procent 2007](#).

Kina har också sedan 2021 gått om USA i [nettoinflödet av forskare](#), vilket inkluderar både hemvändande kinesiska forskare och forskare från andra länder. Den amerikanska libertarianska tankeledaren Cato Institute [beklagar](#) att många kinesiska forskare i USA har återvänt till Kina och ser det som en följd av "China Initiative", en kampanj mot kinesiskt spionage inom forskningssektorn.

Ett känt exempel på en västerländsk toppforskare som nyligen anslutit sig till ett kinesiskt universitet är [Nobelpristagaren i fysik Gérard Mourou](#), som tillträdde en tjänstvid Pekings universitet i oktober 2024.

En ny studie om [återvändande studenter och forskare](#) inom naturvetenskap och teknik uppmanar kinesiska universitet att anta en mer öppen rekryteringspolicy som inte är så beroende av personliga kontakter. Detta skulle underlätta för dem som har tillbringat en längre tid utomlands. De kinesiska forskarna bakom studien föreslår också att kravet på att de som mottagit statliga stipendier måste återvända till Kina bör avskaffas. En icke-tvingande policy skulle kunna vara mer fördelaktig för att långsiktigt behålla forskartalanger, eftersom dessa individer är mycket mobila och ändå kan välja att arbeta utomlands i framtiden. Det är för tidigt att säga hur [det påverkar värdländerna](#) att fler forskare och studenter flyttar tillbaka till Kina. Men om trenden fortsätter kan det få långtgående konsekvenser när man på detta sätt förlorar kinesisk kompetens.

Forsknings säkerhet i väst och Kina

Kommunikén från centralkommitténs plenum fastslår att Kina ska upprätta ett system för översyn, tidiga varningar och åtgärder för "forsknings- och teknologisäkerhet" (科技安全). I Kina handlar detta främst om att öka graden av självförsörjning inom forskning och teknologi. Problemet, enligt det kinesiska utrikesministeriets tankesmedja CIIS, är att ["några av Kinas nyckelteknologier kontrolleras av andra länder"](#). USA:s exportrestriktioner anses utgöra ett hot mot Kinas forsknings- och teknologisäkerhet, och lösningen är att bli självförsörjande inom viktiga teknologier. [Tekniska genombrott inom Kina](#) ses som nödvändiga för att garantera denna säkerhet.

I västländer fokuserar definitionen av forskningssäkerhet ("research security") snarare på att undvika att egen teknologi och kunskap hamnar i händerna på potentiella motståndare. [EU-kommissionen](#) beskriver forskningssäkerhet som att "skydda forskning och innovation från att missbrukas". [EU-kommissionen](#) anser att Kinas ambition att bli teknologiskt självförsörjande inte harmonierar med värden som öppenhet eller med EU:s intresse av att omstrukturera den bilaterala forskningsrelationen. Vidare har de förbättringar av skyddet av immaterialrätten som Kina hittills har genomfört inte till fullo motsvarat europeiska aktörers förväntningar.

Möjliga implikationer för svenska lärosäten och forskare

Kinas ledning vill med de föreslagna policyförändringarna på olika sätt uppmuntra internationellt utbyte inom högre utbildning och forskning, särskilt med koppling till [teknikområden där Kina ser att man behöver utvecklas](#), exempelvis avancerade halvledare.

Dessa ambitioner kan i teorin innebära möjligheter för svenska lärosäten som önskar etablera eller fördjupa partnerskap med kinesiska motparter, särskilt inom naturvetenskapliga, tekniska och medicinska områden. Samtidigt lär vi knappast se en större ökning av sådana närmanden, framför allt på grund av de spända politiska relationerna och den utbredda uppfattningen i väst att Kina blivit mer repressivt. Den ökande politiseringen av akademien i Kina och osäkerheten kring kinesisk lagstiftning kan tänkas ytterligare förstärka detta. Det förefaller också ha blivit svårare för kinesiska forskare att åka på tjänsteresor utomlands. En professor vid Pekings universitet har kritiserat detta och föreslagit att vanliga akademiker som varken har ledande positioner eller hanterar sekretessbelagd information [inte ska behöva tillstånd](#) för att delta i evenemang utomlands.

Att Kina uttrycker en ambition att förbättra villkoren för utländska forskare är positivt. Privata universitet som Westlake University i Hangzhou och relativt nyetablerade universitet som [SUS-Tech i Shenzhen](#) verkar gå i bräschen för att skapa mer internationellt attraktiva engelskspråkiga miljöer som kan locka utländska forskare. Men det är ändå svårt att se hur de föreslagna förändringarna verkligen skulle kunna lösa de administrativa utmaningar som är kopplade till bland annat löneutbetalningar och visumansökningar. Även om Kina kan erbjuda attraktiva och välfinansierade tjänster för seniora forskare inom viktiga områden, är yngre svenska forskare och doktorander som vill [tillbringa längre perioder i landet fortfarande få](#).

Miriam Tardell

Miriam Tardell är gruppchef vid Nationellt kunskapscentrum om Kina

Om NKK

Nationellt kunskapscentrum om Kina (NKK) vid Utrikespolitiska institutet (UI) bedriver forskningsbaserad och policyrelevant analys och rådgivning om Kinarelaterade ämnen. Fokuset ligger på frågor av särskild vikt för svenska intressen. UI:s publikationer genomgår intern kvalitetskontroll. Eventuella åsikter som uttrycks är författarens egna.